

УЛАДЗІМЕР ХАДЫКА

„Аўтарам кіравала імкненьне сабраць разам супярэчнасьці, награмазьдзіць анахранізмы, каб схавць праўду...“

...Аднак, ня гледзячы на ўсе ягонныя патугі, яна праб'ецца наверх, як парасткі дзікай лазы, што магутна прабіваюцца сярод дагледжанага вінаградніку“.

Онорэ Балзак.

I

Паэтычны шлях Уладзімера Хадыкі складаны і супярэчлівы. Але бязумоўным зьяўляецца адно: у сваёй аснове яго паэзія расьце ад буржуазнае дэкадэнскае паэзіі перадрэвалюцыйнай эпохі, на творчасць Уладзімера Хадыкі мела вялікі ўплыў беларуская буржуазна-нацыяналістычная літаратура.

Паэзія Хадыкі цяпер перажывае сур'ёзны крызіс. Гэта значыць—сам паэта, хоць у невялікай ступені, але зразумеў, што далей працягваць у творчасці тую-ж паэтычную лінію немагчыма. Унутраныя супярэчнасьці творчасці Хадыкі ня могуць знайсці сабе прымірэння. Веліч ташае эпохі перакульвае, абвяргае, наносіць сьмяртэльны ўдар вузкаму сьвету паэты-ідэалістага, які адмяжоўвае сябе ад вялікае творчае, будаўнічае работы. Унутраныя супярэчнасьці паэзіі Хадыкі ўжо цяпер «знутры» пачынаюць узрываць прывідзісты сьвет глыбокіх псыхалёгічных рыс, адценьняў чалавечае душы, што ствараюць ілюзію, нібыта паэта пачынае пранікаць у адмяжованы ад звычайных людзей кітайскай сыцяной сьвет рэчаў «у сабе». Гэтыя супярэчнасьці пачынаюць узрываць увесь комплекс тых ідэй, які здолен толькі стварыць сабе паэта паслядоўны ідэалісты.

Раскрыць асновы творчага мэтаду Уладзімера Хадыкі, ускрыць асноўныя ідэёвыя пружыны ягонай творчасці—нялёгкае задача, бо філёзофская аснова творчасці схавана пад тканінай вялікай лірычнай сілы і складанасьці—вобразаў. Аднак, ісьціна праб'ецца, праз гэтую тканіну, выйдзе наверх за якімі-б яна засьціламі не хавалася. Гэта разумеў яшчэ ў свае часы такі геніяльны прадстаўнік буржуазнае літаратуры, як Онорэ дэ-Бальзак.

Для Уладзімера Хадыкі, для яго паэзіі аб'ектыўная рэчаіснасьць ёсьць такая, што ў яе найвышэйшых «недаступных» тайнах пазнана быць ня можа. Агульная філёзофская аснова творчасці Хадыкі—агностычная,

ідэалістычная. Паэта рэзка па-кантыянску падзяляе сьвет—на сьвет рэчаў для нас і сьвет рэчаў «у сабе», на рэчаіснасьць сацыяльную і рэчаіснасьць біялёгічную.

Да пазнаньня рэчаіснасьці Ўладзімер Хадыка падыходзіць як ідэалісты. Для яго «фактычна дадзена» адчуваньне, пры чым зьнешні сьвет аб'яўляецца комплексам адчуваньняў» (Ленін, «Матэрыялізм і эмпірыякрытыцызм», стар. 88).

Але вельмі часта паэта робіць уступку агностыцызму: прызначаючы за непасрэдна дадзенае «адчуваньне»—адмаўляе прынцыповую пазнаваемасьць сьвету паза нашымі ўспрыманьнямі.

Тая непасьлядоўнасьць, якая зьяўляецца характэрнай для агностыка, вельмі часта характэрна і для Ўладзімера Хадыкі.

«Ён (агностык) ня ідзе далей адчуваньняў,—піша Ленін,—ён спыняецца па гэты бок зьяў, адмаўляючыся бачыць што-б ня было «верагоднае» за межамі адчуваньняў. Аб самых гэтых рэчах, г. ё. аб рэчах у сабе, аб'ектах саміх па сабе мы нічога верагоднага ведаць ня можам,—гэткая зусім пэўная заява агностыка... Агностык не дапускае самой думкі аб рэчах у сабе, заяўляючы, што нічога верагоднага аб іх мы ведаць ня можам» (Ленін, «Матэр. і эмпірыякрыт», стар. 84).

Пазыцыя ідэалістычная, агнастыцызму зьяўляецца бадай асноўнай для характарыстыкі творчага мэтаду Ўладзімера Хадыкі. Хадыка адзіным крытэрыям ісьціны ў сваёй паэзіі абвешчае свае адчуваньні, няясныя, неакрэсьленыя, псыхалёгічна-хворыя успрыманьні, але ў адрозьненьне ад паслядоўнага агностыка, за межамі гэтага ён пакідае вялізарны прастор для існаваньня сьвету ў сабе, сьвету шырокага, таямнічага і непазнанага. Гэтыя творчыя пазыцыі пранізвалі, і ў большасьці яшчэ і цяпер пранізваюць, усю творчасць Уладзімера Хадыкі.

Сваё бяссьільле перад вялікасьцю сусьвету паэта ўвесь час надзвычайна яскрава разумее, і разуменьне, усьведомленасьць гэтага бяссьільля выступае ва ўсёй складанай тканіне вобразаў.

Прыкрасьці і сэрца болю
Расьпасьцёрты чорны мошаст.

«Чорны мошаст прыкрасьці і болю»—гэтая ўнутраная хворасьць паэты пераносіцца на аб'ектыўную рэчаіснасьць. Успрыманьне рэчаіснасьці праз прызму «прыкрасьці і болю распасьцёртага чорнага мошасту» абвешчаецца паэтай за тую існую аб'ектыўную рэчаіснасьць, якая і ёсьць па-за нашымі ўспрыманьнямі і пачуцьцямі. Але-ж паэта разумее, што ёсьць нейкая розьніца паміж яго пачуцьцямі і настроямі і той рэчаіснасьцю, якая існуе і па-за яго ўспрыманьнямі. Ён ня толькі гэта разумее, а стараецца вылучыць такую «забароненую зону» «сьвятой», самой па сабе рэчаіснасьці, куды ня могуць пранікнуць адчуваньні, пачуцьці і настроі звычайных сьмяротных людзей. А як і ўсялякі паслядоўны ідэалісты, з ліку гэтых сьмяротных сябе ён вылучае. Ён пакідае для свайго ўспрыманьня шлях пранікнуць у гэты складаны і таямнічы сьвет рэчаў і зьяў «у сабе»: вершы «Табе я сёньня не скажу» паэта піша:

Прайшлі ўсялякую мяжу
Мае пачуцьці і настроі.

Гэтыя пачуцці і настроі, якія «прайшлі ўсялякую мяжу» рэчаіснасці, яны адны здольны хоць у невялікай ступені пранікнуць у тое «прадоньне мар», «дзе будзе тло вісець». Перад гэтымі «дарагімі» паэту пачуццямі нават «ноч узняла свой чорны вэлюм», адчыніла свае таямніцы:

Ня ўсе мы ў кроках далі сьцелем,
І кожны з нас хоць што зьбярог...
Ноч узняла свой чорны вэлюм
Перад вянком маіх трывог.

Але адным з самых цікавых вершаў у творчасці Хадыкі, дзе скандэнсавана бадай уся сума асноўных ідэявых праблем яго паэзіі—зь'яўляецца верш «У абрыве ноч». Прыводзім гэты верш, амаль поўнасьцю:

Бруаць над вухам ня спыняе жук,
Я рыюся ў снапы...
Няўцямны мрок кідае на мяжу
Падковы ад капыт
З нялюдных поймаў ворлікаў камок
Сагнаў ручай-буян...
Ад брызгаў, гледзячы на іх, замок
І паблакітнеў я.
Гурчыць валагоджана ў абрыве ноч
Як могілкі, палі,
А твар балот, як выпалены корч...
Прыпаў я да зямлі.
На чэраве зямлі я сном размяк,
Хачу напіцца рос.
І мне нішто, што збродзілы чарвяк
З травы на твар успоўв.
Мы з ім цяпер, як роўныя сябры:
Выконваем разлом...
Вскінуўся цікавы калёрыт
Над згубленым сялом.
Вось выплыла на выкрыты грудок
Былых гадоў асець.
У прадоньне мар абсыплецца пясок—
І будзе тло вісець
Гурчыць ручай. Такі шумлівы ён,
На чорным дне дэлін.
Ляжыць сяло. І дрэмле з вішняй клён...
Прыпаў я да зямлі.

Калі перакласці гэты верш на мову лёгікі, дык у чым аснова яго лёгічная?

Па-першае зусім зразумела тое, што мы тут маем справу з імкненьнем самым энэргічным чынам адштырхнуцца ад існае рэчаіснасці фактычна закрэсьліць гэтую рэчаіснасць, а толькі на аснове яе скласці ўяўленьне пра нейкую новую містычную і таемную, складаную рэчаіснасць. Гэтая новаствораная рэчаіснасць, якая звычайнае зжатае поле ператварае ў «могілкі», дзе ў сувязі з гэтым полем з'яўляюцца асацыяцыі ў паэты пра «ручай-буян», які «сагнаў ворлікаў у камок», пра «тло», якое будзе «ў прадоньні мер вісець»—зь'яўляецца прадуктам ўнутранае дзейнасці самога паэта. І зразумела, што Ул. Хадыка энэргічна адштурхоўваючыся ад аб'ектыўнай рэчаіснасці—фактычна закрэсьлівае яе, зводзіць яе да комплексу ўласных пачуццяў, успрыманьняў, адчуваньняў.

У гэтым вершы мы маем ілюзорнае уяўленьне паэты таго, што нібыта ён пранікае ў няведамы нам сьвет зьяў і рэчаў «у сябе». Гэтае ў вершы выяўлена ў містычным ператварэньні, відаць, звычайных коняй, якія ідуць па дарозе і кідаюць на мяжу водбліскі падкоў ад капытоў—у змрок, які нямаведама адкуль бярэ гэтыя падковы «і кідае на мяжу». Гэта-ж выяўлена ў ператварэньні палёў у могілкі:

Гурчыць злагоджэна ў абрыве ноч.
Як могілкі, палі,
А твар балот, як выпалены корч...
Прыпаў я да зямлі.

Нарэшце, да містычнасьці Хадыка даходзіць у сваім імкненьні «пазнаць рэчаіснасьць» па-за межамі нашага быцьця ў наступных радках:

Вось выплыла на выкрыты грудок
Былых гадоў асець
У прадоньне мар абсыплецца пясок—
І будзе тло вісець.

У гэтым вобразе паэта даходзіць да сваясаблівай ідэалістычнай агоніі. Вобраз увесь прасякнуты немагчымай празрыстасьцю, абсалютным адрачэньнем ад усяго матар'яльнага. Таму, што пясок абсыпаецца ў нешта зусім выключнае па сваёй неадчувальнасьці, няўлоўнасьці—«у прадоньне мар», а далей вобраз яшчэ больш містыфікуецца: у гэтым прадоньні мар «будзе тло вісець». Відавочна, у гэтым вершы паэта ня толькі ня можа паставіць сябе ў становішча ўладара прыроды, а сам ахоплены жахам перад дзейнай цудоўнай сілай, «недаступных» тайн і зьяў прыроды:

З нялюдных поймаў вярлікаў камок
Сагнаў ручай-буян
Ад брызгаў, гледзячы на іх, замок
І паблакітнеў я.

Тут якраз дзеянне адваротнае. Гэтыя страшныя сілы непазнаннага, няведамага нам сьвету узьдзеінічаюць на чалавека, падпарадкоуюць яго сабе, ставяць яго залежным ад сябе.

Такім чынам зусім ясна, што ў паэзіі Хадыкі—па-дэалістычнаму «зьнешні сьвет аб'яўляецца комплексам адчуваньняў», але ня зводзіцца да яго,—пакідаецца яшчэ прастор для існаваньня зьяў і рэчаў «у сабе», і вялізарнейшыя творчыя мукі паэта—што ён ня можа пазнаць усю складанасьць гэтага «сьвету ў сабе», хаця і імкнецца яго пазнаць і стварае сабе ілюзію, што няясныя прабліскі гэтага пазнаньня атрымлівае.

Мы гаварылі вышэй, што Уладзімер Хадыка, рэзка падзяляе сьвет на сацыяльны і біалёгічны, прычым біалёгічны сьвет зьяў і дзей прыймае, адкідаючы сьвет сацыяльных ідэй (асабліва на этапах творчасьці 1928-29 г. г.). Ён упрунтоўвае біалёгічны крык пратэсту, які ідзе ад самае зямлі, ад зьяроў, якіх выганяюць з бярогі, ад лясоў, якія сьсякае сякера чалавека, ад кожнага чарвяка, расьліны—і гэтае мы маем у найбольш рэакцыйных формах амаль ва ўсёй творчасьці Уладзімера Хадыкі. Ёсьць яно і ў вышэй згаданым вершы «У абрыве ноч»:

На чэраве зямлі я сном разьмяк,
Хачу напіцца рос,
І мне нішто, што збродлівы чарвяк
З травы на твар успоўз...

З чарвяком—гэтай часцінкай біалёгічнага сьвету, паэта адчувае сябе, як роўны з роўным:

Мы з ім цяпер, як роўныя сябры:
Выконваем разлом...

Ілюзіі адыходу ад сьвету сацыяльнага ў біалёгічны, фізыялёгічны працягваюцца і ў іншых творах Ул. Хадыкі. Гэтае-ж мы маем у вершы «Перад вянкам трывог».

Ў празрыстай далі цені нікнуць
І чад растоптанай тугі.
Але ня раз яшчэ мо' крыкнуць
Шалёных рэчак берагі.

Тут гэты крык ідзе ад самае прыроды, ад самае зямлі. Характэрным, з гэтага пункту гледжаньня, зьяўляецца і верш «Сярод дарог». У вершы—біалёгічны крык пратэсту ў Хадыкі пераплятаецца з бунтарскай, анархічнай, рэакцыйнай позай абароны вёскі ад наступу гораду, рэакцыйнае супрацьстаўленьне вёскі гораду, сялянства—сацыялістычнаму пралетарыяту. У вытлумачэньні гэтае праблемы, праблемы гораду і вёскі Ул. Хадыка ня ўносіць, трэба проста сказаць, нічога новага пасля Ясеніна. Тое-ж, што і ў Ясеніна, супрацьстаўленьне вёскі тым «жалезам узброеным людзям», што «аднекуль збоку надыйшлі».

І рэжуць чэрава зямлі,
І ломяць лоз старыя грудзі.

Часамі, праўда, вырашэньне гэтага пытаньня пераносіцца ў плошчых ідэяў праблем, якія пастаўлены былі ў свой час у «Барсуках» Ляонава, дзе селянін, анархічны, эсэраўскі, варожы да гораду,—узьявічваецца сваёй мужыцкай сілай, абагатвараецца. Абагатварэньне вёскі, зямлі, селяніна, які супрацьстаўляецца гораду, пралетарыяту, набывае ў творчасці Хадыкі сыстэму, цэльную лінію, зьвязаную з яго сьветапоглядам, з агульнай тэарэтычнай і філэзофскай асновай творчасці.

На белым фоне камяніц
Стаю адзін, як чорны статуі,
Малюся шчыра, паўшы ніц,
Ў адпалы ў на шэранькую хату.

Зразумела і тое, што ў аснове гэтае няпрыхільнасьці, а то і нянавісьці да пралетарскага гораду ляжаць буржуазна-нацыяналістычныя погляды, якія займалі значнае мейсца ў творчасці Уладзімера Хадыкі.

Але ў гэтым напрамку нас цікавіць, як гэтае рэакцыйнае супрацьстаўленьне вёскі гораду пераплятаецца з біалёгічнасьцю, нібыта адмежаванай ад сьвету сацыяльных ідэй (так думае пра гэта, прынамсі, сам аўтар, мяркуючы па творах). У вершы «Сярод дарог» мы чытаем наступнае:

Ваўкі грызучь шалёны сум,
Кідаюць цёплым жаромі.
Дакліва зграямі ідуць
Шукюць кватэр, камі дзе знойдуць.
Гушчар на голыях, як бяду,
Кавалкі поўсьці стаю гойдаць...

І от гэты біалёгічны крык, як мы бачым з вершу, яскрава спалучаецца з рэакцыйнымі сацыяльнымі ідэямі—ідэямі супрацьстаўленьня сялянства сацыялістычнаму пралетарыяту.

Такім чынам, як паэта сам не стараецца ўцячы ад сацыяльнае рэчаіснасьці, адкінуць яе, аддзяліць яе ад сьвету біалёгіі, ён ня толькі ня можа гэтага зрабіць, але творы яго гавораць за тое, што захаленьне гэтым сьветам біалёгічным, ёсьць таксама вынік сацыяльнае сутнасьці паэты, што біалёгія як самамэта, як самастойная, адзеленая ад сьвету сацыяльных ідэй—ня існуе. Такая сувязь і ўзаемадзеньне сьвету сацыяльных і біалёгічных ідэй яшчэ больш яскрава паўстае перад намі ў вершы Хадзькі «Пароша». Хадзька, гаворачы ў гэтым вершы пра вераб'я, гаворыць пра яго выключна ў пляне фізыялёгічным.

Ён цяпер, як сумны доказ,
Чуе хітры шчэбет самкі...

І зразу-ж пераходзіць на пратэст супроць тых, якія «голасам люгшак ганяць болю чорны мошаст»—гэта значыць, становіцца ў позу пратэсту тым, хто ганіць «чорны мошаст болю» паэтавага сэрца. Як бачым, і тут фізыялёгія і сувязь яе з сацыяльнымі інтарэсамі і сацыяльнымі ідэямі зусім поўная і наяўная...

Падводзячы тут кароценькае падагульненьне сказанаму, трэба канстатаваць цікавае ўзаемадзеянне і ўзаемасувязь паміж асноўнымі філэзофскімі і ідэяльнымі стрыжнямі ў паэзіі Ул. Хадзькі.

Філэзофскай асновай паэзіі Хадзькі зьяўляецца агнастыцызм, ідэалізм. Агнастычнае прызнаньне адчуваньняў адзінай крыніцай ведаў»; пакідаючы за межамі гэтага вялікі прастор для кантыянскага існаваньня зьяў і рэчаў па-за межамі нашага быцьця. Гэтае агульна-філэзофскае рашчэпленьне, раздваеньне сьвету дае і ілюзорнае ў паэзіі, як мы паказвалі ўжо, раздваеньне сьвету на суму біалёгічных і сацыяльных ідэй. У простае сувязі з гэтым стаіць і супрацьстаўленьне селяніна сацыялістычнаму пралетарыяту, вёскі—гораду, нацыянальнага—сацыяльнаму і г. д.

Поўнае філэзофскае адзінства і ўзаемасувязь.

Для характарыстыкі таго, як сам паэта уяўляе ўжо ў апошнія часы, калі рэзка вызначыўся крызіс сьветапогляду і пералом ў творчасці Хадзькі, сваё гэтае прынікненьне ў сьвет «недаступных» ідэй, пра якое мы гаварылі вышэй, цікава будзе прывесці адну вытрымку з яго нізкі вершаў «Радкі лірычнай песьні»:

Дзікаркай лютаю
Кранала скронь
Нямая здань
Дзіцячых успрыманьняў
Парой тэй слоты сны
Зьятаюць на далонь,
Па нэрвах драпаюцца,
Лезуць беспратхланьня...

Тут паказальна абгрунтаваньне падсьвядомасьці, інтуіцыйнасьці, неасьвядомленага—гэтага пранікненьня ў сьвет ілюзорных, зданьнёвых, непарушных і сьвятых ідэй («Нямая здань дзічых успрыманьняў») — прызнаньне таго, што нават ужо ў 1930 г. паэта ня можа пазбавіцца ад

яе «гэтай нямой здані», якая «па первах драпецца» лезе без прат-
хланья».

У другім месцы апраўданьне інтуіцыйнага, несвядомага падыходу да зьяў і працэсаў рэчаіснасьці абгрунтоўваецца распачным разладам паміж складанымі формамі рэчаіснасьці і немагчымасьцю пранікнуць, пазнаць гэтыя таемныя і складаныя формы схаванай ад нас рэчаіснасьці. Паэта прызнаецца—яно катуе яго, не дае яму спакою, даводзіць да экстазу, распачы. Ён ня можа нават пазнаць усяе складанасьці дум і пачуцьцяў свае ўласнае істоты.

У адказ тым, якія абвінавачваюць паэту ў адыходзе ад нашага сучасья.
Ул. Хадька з сілай піша:

Вазьмеце, струны, свой акорд
І пахавальны марш грывіце.

Вось схэматычна выкладзены той філэзофскі і ідэёвы багаж, з якім Уладзімер Хадька жыў, ішоў у сваім творчым росьце, з якім ён яшчэ ў большасьці жыўе і цяпер, і з якім ён сустрэў эпоху разгорнутага будаўніцтва сацыялізму—1930-32 гадоў. Да характарыстыкі творчасці паэты гэтых гадоў мы і пяройдем у другой частцы гэтага артыкулу.

2

У паэтычных работах Уладзімера Хадькі элемэнты буржуазна-нацыяналістычнае ідэалёгіі займалі даволі значнае мейсца. Яны (нацыяналістычныя элемэнты) выяўляліся ў абстрагаваньні Беларусі (у паэзіі) ад працэсаў клясавага змаганья, якія на справе адбываліся ў краіне, ды выражаліся яны ў паэтычным паказе беларускага народу, які, нібыта, увесь ад веку і аж да цяпер пакутваў, прыгнятаўся, што «ад веку яе нашу родную» Беларусь, «калечыў разьцюшаны» польскі пан і жандар:

У балоце жабрачкай галоднаю
Яна намірала ад рап.

«Калечыў яе» і расійскі п'яны ураднік.

У развагах такога характару, ёсьць элемэнты нацыяналістычных поглядаў на Беларусь, як на краіну, якая была расьпята крыжавым расійскім і польскім агнём, сама безабаронная, прыгнечаная.

У паэзіі Хадькі вельмі часта выступае рэзкае супрацьстаўленьне нацыянальнага клясаваму. Элемэнты буржуазнага нацыяналізму праяўляюцца і яны зьвязаны з усёй ідэалістычнай філэзофскай і ідэёвай асновай паэзіі Хадькі, яны праяўляюцца і ў форме супрацьстаўленьня біалёгічнага сьвету—сьвету сацыяльнаму і асабліва яскрава ў форме супрацьстаўленьня вёскі, селяніна—пралетарыяту, гораду.

Маючы такі ідэёвы багаж, для Хадькі, рашучы паварот да удзелу ў сацыялістычным будаўніцтве, паварот да перамаганья свайго сьветапогляду быў надзвычайна цяжкім і павольным. Але гэты паварот у сваёй аснове быў зроблены яшчэ ў 1930 годзе.

Пэралом у творчасці Уладзімера Хадькі быў абумоўлены пасьпехам сацыялістычнага будаўніцтва ў нашай краіне. І гэты пэралом быў не адзіным.

Нашы посьпехі, нашы перамогі над клясавым ворагам прывялі да вялікага зруху ў колах старога тэхнічнага інтэлігэнцыі. Партыяй і яе правадыром тав. Сталіным гэты зрух быў ацэнены як наша перамога. Пра гэты зрух тав. Сталін у гістарычнай прамове на нарадзе гаспадарнікаў гаварыў:

«Новыя абставіны павінны былі стварыць і сапраўды стварылі новыя настроі сярод тэхнічнага інтэлігэнцыі. Гэтым, уласна, і тлумачыцца той факт, што мы маем пэўныя адзнакі павароту вядомай часткі гэтай інтэлігэнцыі ў бок савецкай улады...»

«Каб улічыць, абставіны, што змяніліся, трэба змяніць нашу палітыку і праявіць максымум клопату ў адносінах да тых спецыялістых і інжынерна-тэхнічных сіл, якія напэўна паварочваюць у бок рабочай клясы...»

Гэтыя-ж па сутнасці працэсы ў іншай форме адбываліся на ўсіх франтах нашага ідэалёгічнага змаганьня. Паварот да задач сацыялістычнага будаўніцтва, да падтрыманьня пляцформы савецкай улады быў зроблены і з боку асноўнай масы дробна-буржуазных або тых, што былі яшчэ ў моцным палоне буржуазнага літаратуры, пісьменьнікаў. От посьпехі нашага сацыялістычнага будаўніцтва, посьпехі нашыя ў змаганьні з клясавым ворагам, з кулацтвам абумовілі паступовы адыход Уладзімера Хадзькі ад буржуазнага літаратуры, ад буржуазнага нацыяналізму.

Зрухі ў творчасці Уладзімера Хадзькі перш за ўсё вызначыліся ў яго актыўным выступленьні супроць ворагаў савецкай улады: замежных і ўнутраных: шкоднікаў, контррэвалюцыйных нацыяналістых і інш. Гэты паварот да актуальных задач савецкай улады ў змаганьні з клясавым ворагам пацягнуў бязумоўна і зрух у асновах творчага мэтаду: у нязначных яшчэ, але адыходзе ад агнастыцызму, ідэалізму, хоць старая містыфікаваная форма далёка ня знікла яшчэ і тут. Але патрэбнасьць адыходу ад містычнасьці, ад ідэалізму, была ўжо асьведомлена паэтай:

Мяркую я хваробу выкрыць,
Каб перад тлом ня падаць ніц.
Я сам сабе раблюся прыкрым
З крутым трамплінам таямніц.

Калі прыгадаць верш «у абрыве ноч», дзе паэту захапляе «пясок, які абсыпаецца ў бяздоньне мар», дзе (у бяздоньні) «тло вісіць», дык тут суб'ектыўнае жаданьне ня падаць «перад тлом ніц», азначае падрыў сваіх ранейшых поглядаў «знутры», азначае хоць нязначны, але крок наперад.

Супроць «драпежнага чарады» нашых ворагаў, супроць «худых рыцараў чужых прыгод» («хто скіраваў на брудны троп аглоблі») супроць «плюгавых вусеняў», супроць тых, што:

Сабачай зграяй
Ходзяць ля варот,
Грызуць прабой,
Фальцэтам хрыплым скогляць...

Супроць гэтых ворагаў Хадзька выступіў поўны нянавісьці, агню і польмя:

Пра іх шуршыць, зьвініць праклёнам
Дарожны жвір, крывёй прыбіты.
... Зьнікае змрок з крутых адхонаў,
Як цені здраднікаў-вучоных
Цывілізованага бандытаў.

Але паказальным зьяўляецца, што ў сваім змаганьні праз вобразнае слова, праз паэтычнае слова, з клясавым ворагам Ул. Хадыка яшчэ амаль цалкам у палоне тае містыфікаванае формы выяўленьня, якая была ў яго на мінулым этапе ягонай паэзіі. Сьведчыць яно, па-першае, пра тое, што паэта яшчэ дужа моцна знаходзіцца ў палоне мінулага і, па-другое; што мімаволі ён прымушаны «знутры» ўзрываць сыстэму сваіх асноўных ідэявых поглядаў. Яскрава прасачыць можна гэтае на самых паэтычных фактах. Калі Ул. Хадыка пра нашых ворагаў піша:

Замшэлым крыжам
Па шкілетах стукае,
Сьлед крывавы ліжа
Здані беларускае...

Гэта пра ворага сказана моцна і лірычна пераканаўча, але-ж, зразумела, што тут Ул. Хадыка прымушаны выступаць і супроць сябе самога, узрываць самую аснову сваіх мінулых поглядаў, бо ён-жа сам, поўны містычнасьці пісаў:

Вазьмеце, струны, свой акорд
І пахавальны марш грывіце.

Ул. Хадыка піша пра нашых ворагаў, як пра «музык воўчага ігрышча».

Толькі ноч (на ўкрадзеным палене)
Рада шчэ абвыць крадком усход...
І гугнявіць, паўшы на калені,
Воўчы псалым на здань сваіх маркот.
Я іду праз гэты тлум кастрывы.
Ў шпарах дум суровасьць п'ўстае.

Так ён піша пра варожыя нам сілы, але і ў вершы. «У абрыве ноч» і «Сярод дарог» гэтыя «Воўчыя псалмы» зьяўляюцца ўнутранай неабходнасьцю самога паэты. Сам Хадыка музыкам на «воўчых містычных ігрышчах» быў надзвычайна доўга, а часамі і цяпер прарываюцца ў яго паэзіі журботныя ноты гэтага «воўчага ігрышча». Або, калі ўзяць нават апошні ягоны зборнік «Праз жыцьцё прапетае», які цяпер друкуецца, дык і тут зьявіліся фізыялёгічны крык пратэсту, які характэрны для пройдзенага этапу паэзіі Хадыкі яшчэ жыве:

І пабеглі за багну ад жаху
Дзікіх мэс і свавольства цары,
Каб ня бачыць апошняга шляху,
Каб ня чуць негавнай пары.
І ў прамежках брыжовых адтулін,
Ў дбайнай нэндзе сваіх спасьцярог,
Адаюць на астатнія гулі
Стародаўнюю славу бярог...

Такім чынам мы бачым, што робячы паварот да ўдзелу ў сацыялістычным будаўніцтве сваёй творчасьцю—Ул. Хадыка тым самым павінен быў узрываць рэакцыйныя асновы свае паэзіі.

Новыя дарогі ў паэзіі Хадыкі, вызначылі і новыя адносіны да вёскі, да селяніна. У паэты вызначыліся элемэнты адыходу ад ідэалізацыі старога вёскі, убогае, прыгнечанае. Ён хоча што-кольвек сказаць пра калгас, пра сувязь гораду і вёскі і інш. Але з новых вершаў яскрава відаць, што

сутнасць нашых калгасаў, сутнасць тых новых працэсаў, якія адбываюцца на вёсцы, паэта не зразумеў; у сіле таго новага, што адбываецца на вёсцы, ён не пераканаўся; у моц гэтага новага не паверыў, не перажыў, не адчуў яго, ня вывучыў яго. Таму з боку мастацкага вершы на гэтыя тэмы слабейшыя. Няма тае лірычнае сілы і глыбінні пранікнення ў рэчаіснасць, якая характэрна для ўсяе паэзіі Хадыкі.

Пісьменьніку здаецца, што супярэчнасць паміж вёскай і горадам, супрацьстаўленне вёскі гораду ў яго ліквідавана:

У росных травах я не патушу
Ліхтароў ад тропу гарадскога...

Калі-ж уважліва прасачыць за апошнімі творамі Хадыкі, дык мы бачым, што гэта яшчэ ня так, што гэта проста ўяўленне, самападман паэты. Яшчэ жыве ўсхваленне сялянскага, анархічнага, падыход да зьяў рэчаіснасці з пункту суровай «сялянскасці». Нават змаганне з нашымі ворагамі вядзецца Хадыкам з пункту гледжання гэтае «сялянскасці»:

Каб нораў збродны (ценым звыклы)
Пранесці зьлідні не магі,
Ўздымалі злосьнікі на іклы
Кашулю зрэбную зямлі...

Жыве яшчэ і рэакцыйнае супрацьстаўленне мужыка пралетару:

Ля гарадской высокай брамы
Я ў палявы гляджу прастор...
... Стрыжэ зялёнымі вушамі
Заходлівы далёкі бор...

Гэты верш характэрны яшчэ прыёмам, які тут ужываецца Хадыкам. Калі раней ён проста пратэставаў, лямантаваў супроць жалезнага волата, які разбурае вёску, дык цяпер, ставячы ізноў гэтае-ж пытанне, ад простага і катэгарычнага адказу на яго адмаўляецца, абыходзіць яго моўчкі, пераводзячы думку на іншыя рэйкі, на іншы вобраз.

У простаі сувязі з супроцьстаўленнем вёскі гораду ў паэзіі Хадыкі стаяць і элементы апалёгетычных адносін да кулацтва. У вершах «у зялёным адвячорку» гэта выяўляецца найбольш яскрава. Тут даецца малюнак збірання хмар, надыходу навальніцы, грому.

На сухім папары,
Голья і босыя,
Танцавалі хмары
Дзеўкі чарнакосыя;

«Плакала на дубе скрыпка галасістая», «стукалі па даху сьлёзы дробнай кропляю», і тут-жа, сярод створанай атмасферы навальніцы, грому, — тут-жа адзінокі, пакінуты ў полі кулак «б'е па шляху мокраю пантопляю».

Біў па долі горкай,
Каб жыцця ня бачыла...

Паэта знарок кулака ставіць у такія паэтычна-вобразныя абставіны, што ўсё тут гаворыць на карысць «беднага, пакінутага, адзінокага кулака». А сам-жа паэта вызначае сваю ролю як пасывістычную, бесстароннюю:

Я стаяў пад горкай,
Сьветлым даль маячыла.

Супроць гэтакі кулацкай апалёгэтыкі ў творчасці Хадзькі трэба весці рашучае змаганьне.

У тых вершах, дзе Уладзімер Хадзька прабуе гаварыць пра нашы калгасы, пра тыя новыя працэсы, якія адбываюцца ў краіне, дужа часта ён гаворыць пра іх павярхоўна, абстрагавана, неканкрэтна, хоць гэта ня супярэчыць таму, што пералом у паэзіі Хадзькі выводзіць яго на шырокае поле новых глыбокіх і вялікіх ідэй, без якіх замкнёная ў сьвет містыкі, ідэалізму яго паэзія ішла да гібелі. Прыкладаў абстрагаванасьці і непераканаўчасці багата ў вершах апошняга часу, багата і пасьвізму, неактыўных адносін да рэчаіснасьці:

Іду я ніцы ля прыйсьця,
Праходжу гурт палян...
Над краем горды вольны сыцяг
Рабочых і сялян.

Альбо:

Злой бядой драгованы няраз,
Заранеюць ўзоранья гоні.
Вартавым да стром прыпаў калгас
За суровым часам на ўздагонне...

Аднак, ня гледзячы на гэтае, Уладзімер Хадзька зрабіў першы рашучы крок ад буржуазнае паэзіі да ўдзелу ў нашым сацыялістычным будаўніцтве. Пра гэтае проста і надзвычайна глыбока сказаў ён у наступных радках:

І цяпер, калі спалены мох
На прастрэленым сьвету абліччы,—
Стану сьціпла і строга ў вякох,
Выйду ў сівер эпох палітычных...
І таму сваіх песень сок,
Каб праростаць крывёй магі,
На жарсьцьвяны кладу пясок
Ля музычных дарог зямлі.

Першы рашучы крок Уладзімера Хадзькі ад сьвету містыкі ў сапраўднае жыцьцё, жыцьцё плоці і крыві нашае эпохі, было выйсьцем у сьвет шырокіх пэрспэктыв, у сьвет шырокіх палітычных тэм і ідэй.

3

Уладзімер Хадзька зьяўляецца сёньня адным з самых выдатных прадстаўнікоў беларускае лірычнае паэзіі.

У чым-ж мастацкая, паэтычная сіла Уладзімера Хадзькі, як гэта сталася, што паэта, які толькі што пачынае вызваляцца ад свайго ідэалістычнага сьветапогляду, змог дасягнуць такога паэтычнае сілы, і чым наогул вымяраецца гэтая паэтычная сіла?

Крытэрыем мастацкасьці таго ці іншага твору мы лічым тое, наколькі мастак раскрыў існыя бакі рэчаіснасьці, наколькі ён ведае гэтыя існыя бакі рэчаіснасьці, наколькі ён іх адчуў, вывучыў, пазнаў, перажыў.

У гэтых адносінах пытаньне становіцца ясным, калі мы згадаем геніяльныя радкі У. І. Леніна пра гэтае пытаньне ў ягоным артыкуле пра кніжку Аверчанкі. Вось што піша У. І. Ленін:

«Цікава наглядаць, як нянавісьць, што дайшла да кіпеньня, выклікала і надзвычайна моцныя і надзвычайна слабыя мейсцы гэтай высока-талентавітай кніжкі. Калі аўтар свае апавяданьні прысьвячае тэме, яму невядомай, выходзіць не па-мастацку...

«Затое большая частка кніжкі прысьвечана тэмам, якія Аркадзь Аверчанка дужа добра ведае, перажыў, перадумаў, перадчуў. І з надзвычайным талентам пададзены ўражаньні і настроі прадстаўнікоў старой абшарніцкай і фабрыканцкай, багатай, што аб'ялася і аб'ядалася—Расіі...

«Нянавісьць, што агнём шугае, робіць апавяданьні Аверчанкі часам—і большай часткаю—яркімі да надзвычайнасьці.

Да сапраўднага патасу, аднак, аўтар падымаецца толькі тады калі гаворыць пра ежу. Аўтар апісвае гэта проста такі са сладастрасьцю: вось што ён ведае, вось гэта ён паражыў і перачуў, вось тут ужо ён памылкі ня дасць. Веданьне справы і шчырасьць—выходзяць з рамак звычайнага» («из ряда вон выходящее»,—Ленін т. XXVII).

Тое, што Уладзімер Хадыка перажыў, адчуў, выпакутаваў, там, дзе ён яскрава у межах ідэалістычнага сьветапогляду, бачыць увесь жах перад рэчаіснасьцю абумоўлены яго клясавай прыродай буржуазнага інтэлігэнта, там, дзе ён адчувае, што буржуазны сьветапогляд вядзе да пагібелі, да выраджэньня—там ён выступае як буйны мастак.

Аднак гэта толькі там, дзе паэзія Хадыкі не становіцца на шлях рэакцыйны ў дачыненні да рэчаіснасьці, там-жа, дзе Хадыка становіцца на абарону кулацкіх рэакцыйных сіл, на абарону рэакцыі,—там ён зьбіваецца з сапраўднае мастацкасьці, творы яго становяцца менш мастацкімі. Тое, што ў межах ідэалістычнага сьветапогляду Ул. Хадыка як мастак узьнімаецца на вялікую вышыню, не супярэчыць аднак наступнаму:

Ідэалістычны сьветапогляд скоўвае і ідэёвыя і мастацкія мажлівасьці такога буйнага паэты як Ул. Хадыка, гэты ідэалістычны сьветапогляд (калі яго паэта ў як мага кароткі тэрмін ня зможа перамагчы), вядзе паэзію Хадыкі ў бязвыходны тупік, вядзе яе да катастрофы, бо за ідэалізм чапляюцца цяпер усе рэакцыйныя элемэнтны нашай краіны. І вось чаму першыя яшчэ крокі паэты ад ідэалістычнага сьветапогляду ёсьць ужо факт для яго творчага росту надзвычайнае важнасьці, бо гэтыя першыя крокі даюць яму выйсьце ў сьвет вялікіх праблем, вялікіх чалавечых пачуцьцяў і ідэй.

Паказальным у паэзіі Хадыкі зьяўляецца тое, што ў ёй змагаюцца дзьве тэндэнцыі мастацкага раскрыцьця рэчаіснасьці. Адна мае ў сабе містычную афарбоўку, але яна ідзе па лініі глыбокага пранікненьня ў рэчаіснасьць, па лініі пазнаньня і раскрыцьця новых бакоў рэчаіснасьці, непазнаных яшчэ, невядомых нам, глыбокага раскрыцьця новых рыс, фарбаў у прыродзе, псыхалёгічна складаных працэсаў сваіх уласных пачуцьцяў (прыкладам гэтага зьяўляюцца вершы «У абрыве ноч», «Сярод дарог» і інш.). Гэтая глыбокая паэзія зьяўляецца вынікам выпакутаваных з кроўю; розумам і пачуцьцямі здабытых з артэзіянскіх глыбін паэтавай сьвядомасьці слоў, думак.

Тэндэнцыя другая—дае падставы паэту ўяўляць сябе «блакітным», шчырым, натхнёным і пачуцьцёвым лірыкам, лірыкам бесклапотным, які

ўсё сваё жыццё ператварае ў песьню, які ўвесь свой жыццёвы шлях праходзіць з песьняй. Прыкладам гэтага могуць быць вершы «Агонь душы» і інш. Сэнс гэтай лірычнасці прыблізна такі:

Прайшоў я лятуценна да зары
І сэрца чыстае пакінў каля роз,
Каб аб сабе лірычнай гаварыць
І сноў травы і залатых бяроз...

Ад лірычнасці такога характару ідзе і назва другое кніжкі вершаў Хадыкі «Праз жыццё прапетае». Відавочна і тое, што гэтая бесклапотная, чулая, але ня глыбокая і павярхоўная лірычнасць ідзе ў многіх сваіх элементах ад творчасці Ясеніна.

Вось чаму, разам з вызваленнем ад свайго ідэалістычнага сьветапогляду, перамаганьнем містычнасці ў сваёй творчасці, Уладзімер Хадыка павінен і надалей разьвіваць тыя рысы свае паэзіі, дзе ён раскрывае сапраўды глыбінныя пачуцьці і настроі чалавека (а трэба раскрыць ва ўсёй складанай сувязі сацыялістычнай практыкі гэтую глыбіннасць і ўсебаковасць пачуцьцяў у новага сацыялістычнага чалавека), павінен разьвіваць тыя рысы свае паэзіі, дзе ён падыходзіць па-новаму да зьяў і працэсаў рэчаіснасці, дзе ён вынаходзіць новыя адценьні фарбаў, гукаў у прыродзе, і змагацца, перамагаць, самым рашучым і бязьлітасным чынам выжываць са свае паэзіі гэтую лёгкую бесклапотную і павярхоўную па сутнасці, Ясенінскую лірычнасць.

Наша вадача, задача ўсяе савецкае літаратуры змагацца супроць паэзіі Хадыкі там, дзе яна выступае ў сапраўды рэакцыйных формах, і дапамагаць паэту там, дзе ён робіць крокі да ўдзелу сваёй творчасцю ў практыцы сацыялістычнага будаўніцтва, з тым, каб Хадыка апынуўся цалкам у нашых шэрагах.

А трэба адкрыта сказаць, што там, покуль што, дзе паэта імкнецца паказаць клясавае змаганьне ў нашай краіне, калектывізацыю і інш., вельмі часта адчуваецца невыстарчальнасць сьветапогляду, невыстарчальная прадуманасць, невыстарчальнае адчуваньне, захалпленне патасам нашага будаўніцтва, і атрымліваецца або мала-мастацкі, або піранічна на адрас гэтага будаўніцтва, накштат:

Я смутак ў сэрцы пасяку,
А бацька сядзе мой на трактар.

Ці:

Нехацімец братка, справа чорту вартая,
Дойдземся парадку, дапаможам партыі.

А сам-жа паэта выступае супроць «таннага піліканья»:

Нэрвам і прагуся,
Словы з сэрца выкіну,
Калі вызнаць мусяць
Таннае піліканьне.

Калі паэта зможа сапраўды адчуць, перажыць, перадумаць, пераканацца, вывучыць, убачыць паэтычную веліч нашага будаўніцтва, ён тады з містычнага тупіку свае паэзіі выйдзе ў шырокі прастор тэм, фарбаў, багацьцяў думак і адчуваньняў будаўніка бясклясавае сацыялістычнае грамады, і тады яго песьні на новай глебе, на новай аснове будуць пра-растаць крывёю нашай эпохі.